

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 49

ZATERDAG 5 DECEMBER 1931

Foto Hans Herzberg

DE HEILIGDOMSKLIPPEN BIJ RO, AAN DE KUST VAN HET EILAND BORNHOLM

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE HEILIGDOMSKLIPPEN BIJ RO, AAN DE KUST VAN HET EILAND BORNHOLM (ILL.)	BLZ. 577
HOE HET TOEGING TE ODESSA, DOOR ISAÄK BABEL	BLZ. 578, 587
CHICAGO (GEÏLL.) DOOR R. H. V. D. H.	BLZ. 580—582
TROPISCHE ORCHIDEËN (II) (GEÏLL) DOOR A. J. VAN LAREN.	BLZ. 582—585
APHORISMEN DOOR M. W. B.	BLZ. 584, 588
UIT JAREN DIE VOORBIJGINGEN, (EEN GESLACHT VAN GIERIGAARDS), (GEÏLL.), DOOR FR. DE WITT HUBERTS.	BLZ. 584—587
POMP IN DEN TUIN VAN HET RIJKSMUSEUM, AFKOMSTIG UIT ZALT-BOMMEL (ILL.)	BLZ. 586
GLETSCHERSAGEN UIT HET LOETSCHENDAL (INLEIDING: DE GLETSCHERWERELD LEEFT . . .) (GEÏLL.) DOOR J. SIEGEN	BLZ. 587
HUIS AAN DE DRIFT TE UTRECHT (± 1610) (ILL.)	BLZ. 588
WENKEN VOOR TUINBEPLANTING, DOOR B.	BLZ. 588

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Hoe het toeging te Odessa

DOOR ISAÄK BABEL

Ik begon.

„Reb' Arje Leib”, zei ik tot den grijsaard, „laten we praten over Benja Krik. Laten we redeneeren over zijn schitterend begin en zijn verschrikkelijk einde. Drie zwarte schaduwen hebben mijn verbeelding gebarricadeerd. Daar heb je Froim Gratsj met zijn eene oog. Kan men zijn heldendaden vergelijken met die van Koning Benja? Daar heb je Koljka Pakowskij, Chaim Drong, en anderen. Maar waarom is alleen Benja Krik op de bovenste sport van de ladder geklommen en zijn alle anderen beneden blijven steken?

Reb' Arje Leib zweeg. Hij was gezeten op den muur van de begraafplaats. Voor ons lag uitgespreid de groene stilte der graven. Wie op antwoord wacht, moet geduld leeren oefenen, en statigheid past den wijze. Eindelijk zei hij:

„U vraagt, waarom hij? U wou weten, waarom de anderen niet? Ik zal het u zeggen. Vergeet voor een oogenblik, dat u een bril draagt op uw neus en er herfst heerscht in uw ziel. U moet ophouden met heibel te maken aan uw schrijftafel en geen stom woord te zeggen tegen de menschen. U moet u voorstellen voor een oogenblik, dat u heibel staat te maken op straat en binnensmonds zit te prevelen aan uw schrijftafel. Dat u een tijger bent, een leeuw, een kater. Dat u twintig jaren oud bent. Dat als er een ketting was van den hemel tot de aarde en u zoudt die ketting grijpen, u den hemel naar omhoog zou trekken. En dat uw vader Mendel Krik heette, de bootwerker. Wat waren de gedachten van zoo'n vader? Een groote flesch met jajem leeg te drinken, iemand patsjen te geven op zijn ponem¹⁾, zijn paarden en anders niet. U zoudt willen leven en hij zou u twintig maal per dag laten sterven. Wat zoudt u gedaan hebben in Benja Krik z'n plaats? U zoudt niets gedaan hebben. Maar hij wist wat hij deed. Omdat hij de Koning is, en u uw jatten²⁾ in uw zak houdt.

Hij, Benja, is gegaan naar Froim Gratsj, die toen reeds de wereld aanzag met zijne eene oog en was die hij nog is. Hij zei tegen Froim:

„Neem mij in uw dienst. Ik wil landen aan uw kust. De kust, waar ik aanleg, zal vruchten opleveren”.

Gratsj vroeg hem:

„Wie ben jij, waar kom je vandaan en wat ben je van plan?”

„Probeer me, Froim”, antwoordde Benja, „en laten we geen omslag maken”.

„Goed, laten we geen omslag maken”, antwoordde Gratsj, „ik zal je probeeren”.

En de bandieten beaadslaagden over Benja Krik. Ik ben

1) gezicht. 2) handen.

er niet bij geweest. Maar ze zeggen, dat ze bijeen waren gekomen. De oudste was toen Ljowka Byk ole wesjolem¹⁾.

„Wat voert die Benja wel in zijn schild?” — vroeg die.

En Froim Gratsj met zijn eene oog zei zijn meening:

„Benja praat weinig, maar zijn woorden zijn muziek. Hij praat weinig, maar wat hij zegt mag gehoord worden”.

„Als dat zoo is”, riep Ljowka uit, „dan zullen wij hem probeeren op Tartakowskij”.

„We zullen hem probeeren op Tartakowskij”, besloot de vergadering en allen, die nog een greintje geweten over hadden, kregen een kleur bij het vernemen van dit besluit. Waarom kregen ze een kleur? Dat zult u straks begripen.

Tartakowskij werd door ons genoemd „1½ Jood” of „negen geweldjes”. „Anderhalve Jood” heette hij, omdat geeneen bar Jisroëil²⁾ zooveel geld en zooveel chotspe³⁾ had als Tartakowskij. In lengte overtrof hij den langsten diender uit Odessa en in gewicht de allerdikste Jodin. En „9 geweldjes” was Tartakowskij bijgenaamd, omdat de firma Ljowka Byk & Co niet achtmaal en ook niet tienmaal maar op de kop af negenmaal aan zijn kantoor offerte had gedaan. Benja, die toen nog niet de Koning was, viel de eer ten deel den tienden overval uit te voeren. Toen Froim hem dit mededeelde, zei hij „ja”, ging heen en smakte de deur achter zich dicht. Waarom heeft hij zoo met de deur gegooid? Dat zult u straks begripen.

Tartakowskij is een hourek (schoft), maar hij was van ons geslacht. Hij is van hetzelfde vleesch en bloed, alsof wij van één moeder afstammen. Half Odessa heeft hij in zijn dienst. En zijn eigen volk uit de Moldawanka heeft hem doen lijden. Tweemaal hebben ze hem ontvoerd om een losprijs te ontvangen en eenmaal tijdens een pogrom hebben ze hem begraven met een zangkoor. De pogrommers uit de voorstad waren toen aan het knokken met de Joden in de Boljshaja Arnautskaja. Tartakowskij was voor hen gevlucht en ontmoette de lewaaië⁴⁾ in de Sofiëwskaja. Hij vroeg:

„Van wien is die lewaaië?”

De voorbijgangers antwoordden, dat dit de lewaaië van Tartakowskij was. De processie was het kerkhof in de voorstad reeds genaderd. Toen haalden de onzen uit de doodkist een mitrailleur en richtten die op de pogrommers uit de voorstad. Maar de „1½ Jood” had dit niet voorzien. De „1½ Jood” had een doodschrik te pakken. Wie zou niet geschrokken zijn in zijn plaats?

Een tiende overval op iemand, die al reeds is begraven, geeft geen pas. Benja, die toen nog geen koning was, besefte dit beter dan eenig ander. Maar hij had „ja” gezegd tegen Gratsj en denzelfden dag schreef hij Tartakowskij een brief, gelijk aan alle brieven van dit soort:

„Zeer geachte Heer Roewim Osipowitsj! Wilt u s.v.p. tegen Sjabbes onder de regenton zoo- en zooveel deponeeren . . . enz. Ingeval u weigert, zooals u zich in den laatsten tijd schijnt te veroorloven, dan staat u een groote leurstelling in uw gezinsleven te wachten. Hoogachtend, Uw welbekende Benzion Krik.

Tartakowskij zat niet stil en antwoordde zonder dralen:

„Benja! Indien jij een idioot waart, zou ik jou schrijven, als aan een idioot. Maar ik ken je niet als zoodanig en God behoeft je daarvoor. Jij stelt je aan als een kwajongen. Weet je dan niet, dat er dit jaar in Argentinië een oogst geweest is van wat ben je me en dat wij opgescheept zitten met onze tarwe . . . En ik zeg je, met mijn hand op het hart, dat het mij verveelt op mijn ouden dag zulk zuur verdiend brood te eten met nog die soores⁵⁾ er bij, nadat ik heel mijn leven gewerkt heb als een koelie. En wat zijn de vruchten van mijn jarenlangen arbeid? Duwen en trappen, zorgen en slapeloze nachten. Haal geen narrisjkat⁶⁾ uit, Benja. Jouw vriend, meer dan je zelf denkt, Roewim Tartakowskij.

De „1½ Jood” had zijn plicht gedaan. Hij had een behoorlijken brief geschreven. Maar de post had den brief niet bezorgd. Toen het antwoord uitbleef, werd Benja boos. Den volgenden dag verscheen hij met vier vrienden op het kantoor van Tartakowskij. Vier gemaskerde jongelieden met de revolvers in de hand stormden de kamer binnen.

„Handen omhoog!” zeiden zij en zij zwaaiden met de wapens.

„Maak je niet zoo te sappel, Salomon”, wees Benja één van hen terecht, die luider schreeuwde dan de anderen, „je moet je niet aanwennen, zenuwachtig te doen onder het werk”, en zich wendend tot den klerk, die zoo bleek zag als de dood en zoo geel als safraan, vroeg hij hem:

1) zaliger gedachtenis. 2) kind Israëls. 3) brutaliteit. 4) begrafenis. 5) narigheid. 6) gekheid.

„Is de „anderhalve Jood” thuis?”

„Hij is niet thuis”, antwoordde de klerk, die den familienaam droeg van Muginstein en den voornaam van Jozef. Het was de ongetrouwde zoon van tante Pesia, de kippenverkoopster van het Seredinskaja-plein.

„Wie is hier dan procuratiehouder?” ondervroegen ze den ongelukkigen Muginstein.

„Ik ben procuratiehouder”, zei de klerk, zoo groen als gras.

„Doe de brandkast dan open, met Gods hulp!” beval hem Benja en er begon een opera in drie bedrijven.

De zenuwelijker Salomon legde geld, papieren, horloges en monogrammen in een koffer; Jozef ole wesjolem stond voor hem met de handen omhoog en onderwijl vertelde Benja een episode uit de geschiedenis der Israëlieten.

„Als hij nog eens voor Rotschild wil spelen”, zei Benja van Tartakowskij, „dan zal hij versarfenen ¹⁾. Vertel mij eens, Muginstein, als een vriend: hij heeft van mij een zakelijken brief ontvangen, waarom neemt hij dan niet voor vijf kopeken een tram en komt bij mij aan om samen een fleschje wodka soldaat te maken en te eten wat de pot schaft? Wat had het gehinderd, als hij mij gezegd had, wat er op zijn hart lag? „Benja”, had hij moeten zeggen, „zoo en zoo is het gesteld, hier heb je mijn balans, geef mij een paar dagen den tijd, laat mij op adem komen, laat ik mij eerst beter kunnen roeren”. Wat had ik hem geantwoord? Zwijnen en zwijnen ontmoeten mekaar niet, maar menschen wel. Muginstein, heb je mij begrepen?”

„Ja zeker”, loog Muginstein, want hij kon met geen mogelijkheid begrijpen, waarom de „1½ Jood”, die resjaffen kootsen ²⁾, een trammetje zou moeten nemen om aan tafel te gaan met de familie van den bootwerker Mendel Krik.

Maar intusschen was het ongeluk naderbij gekomen. Het ongeluk drong met geweld het kantoor binnen. Het kwam in de gedaante van Sawka Boetsis, die stomdronken was.

„Ho-hoe-ho”, schreeuwde Sawka, „seid moochel ³⁾, Benja, da'k te laat ben,” hij stampte met zijn voeten en zwaaide met zijn armen. Daarna loste hij een schot en de kogel trof Muginstein in den buik.

Commentaar overbodig. Er had een mensch gestaan en die was nu niet meer. Een doodonschuldig vrijgezel, die geleefd had als een vogeltje op een tak, was het slachtoffer geworden van een domheid. Er was iemand gekomen, zoo dronken als een matroos, die geschoten had, niet op een flesch met een surprise, maar op een levend mensch. Commentaar overbodig.

„Dadelijk het kantoor uit”, riep Benja. Hijzelf bleef tot de laatste man heen was. Maar bij het heengaan vond hij nog tijd om tegen Boetsis te zeggen:

„Bij mijn moeders graf, je zult hem niet overleven, Sawka . . .”

Zeg mij nu eens, jongmensch, die coupons knipt van anderen aandeelen, wat zou u gedaan hebben als u in Benja Krik's plaats was geweest? U zou u geen eitse ⁴⁾ geen raad hebben geweten. Maar hij wél. Omdat hij de Koning is en wij op den muur van de tweede Joodsche begraafplaats zitten met de handen aan het voorhoofd tegen de zon.

De ongelukkige zoon van tante Pesia stierf niet onmiddellijk. Een uur nadat men hem naar het ziekenhuis had gebracht, diende Benja zich aldaar aan. Hij vroeg den directeur-geneesheer en de hoofdverpleegster te spreken en zei hun, zonder zijn handen uit de broekzakken te halen:

„Ik heb er belang bij, dat de patiënt Jozef Muginstein beter wordt. In alle geval zal ik mezelf voorstellen: Benzion Krik. U moet zorgen voor kamfer, luchtkussens en een aparte kamer. Zoo niet, dan kan iedere dokter, al is hij ook doctor in de filosofie, rekenen op een huisje van zes planken”.

En ondanks alles is Muginstein dienzelfden nacht nog gestorven. Toen begon de „1½ Jood” te krijsjen, dat het door heel Odessa te hooren was.

„Waar begint de politie”, jammerde hij, „en waar eindigt Benja?”

„De politie eindigt, waar Benja begint”, antwoordden menschen met gezond oordeel, maar Tartakowskij was hierdoor niet gekalmeerd, hij wachtte tot de roode automobiel met de muziekdoos op het Seredinskaja-plein de eerste marsch uit de opera „Paljas” zou spelen. Op klaarlichten dag reed de wagen naar het huisje waar tante Pesia woonde.

„Frotterhourek ¹⁾”, schreeuwde hij bij het zien van den gast, „bandiet, jemách sjemóu ²⁾! Een fijne mode heb je je aangewend, om levende menschen te vermoorden . . .”.

„Mijnheer Tartakowskij”, antwoordde hem Benja Krik op zachten toon, „twee dagen en nachten stort ik al tranen over den dierbaren afgestorvene alsof het mijn eigen broer was. Maar ik weet, dat u lak heeft aan mijn tranen. Schaamt u zich niet, mijnheer Tartakowskij? In wat voor brandkast heeft u uw schaamte opgeborgen? U heeft het hart gehad de moeder van onzen Jozef ole wesjolem honderd armzalige roebels te sturen. Mijn haren en mijn hersenen rezen te berge, toen ik dit hoorde . . .”.

Toen pauseerde Benja een oogenblik. Hij droeg een chocoladekleurig colbertje, een crème pantalon en frambozenroode laarzen.

„Tien duizend à contant”, brulde hij, „tien duizend à contant en een pensioen tot aan haar dood toe, honderd en twintig jaren zal ze worden, omein ³⁾. En zoo niet, dan verlaten wij deze woning en dan gaat u mee in mijn auto . . .”.

Daarna ontpopte zich een woordenstrijd. De „1½ Jood” twistte met Benja. Ik ben geen getuige geweest van dit dispuut. Maar zij die er bij geweest zijn, weten er van te vertellen. Ten slotte namen beide partijen genoeg met vijf duizend à contant en vijftig roebels per maand.

„Tante Pesia”, zei Benja toen tot het verbijsterde vrouwtje, dat op den grond zat, „als u mijn leven vroeg, zou ik het u geven, maar ieder mensch vergist zich wel eens. Het is een verschrikkelijke vergissing geweest, tante Pesia. Maar was het dan geen vergissing van de Joden om naar Rusland te gaan, waar ze het gebrande lijn hebben als in de hel? Wat had het gehinderd, als de Joden in Zwitserland hadden gewoond, te midden van primakwaliteit meren, berglucht en gezellige Franschen? Iedereen vergist zich wel eens. Luister naar mijn woorden, tante Pesia. U krijgt vijf duizend roebel handgeld en vijftig iedere maand tot aan uw einde, honderd en twintig jaar zult u worden, omein! Jozef krijgt een eerste klasse begrafenis: zes paarden als leeuwen, twee wagens met kransen, het koor uit de sjoel ⁴⁾ van Brody, Minjkowskij in eigen persoon komt bij uw zoon laaienen ⁵⁾ . . .

Den volgenden morgen was de lewaaïë. Hoe ie geweest is kunt u vragen bij de sjnorrers ⁶⁾ van de begraafplaats. U kunt er naar vragen bij de sjammoosem ⁷⁾ van de sjoel, bij de kosjere poeliers of bij oude vrouwtjes uit het tweede hékdisj ⁸⁾.

Zoo een lewaaïë had Odessa nog nooit gezien en zal de heele wereld nooit meer te zien krijgen. De agenten hadden dien dag katoenen handschoenen aan. De sjoelen waren met groen versierd, de deuren stonden wagenwijd open en binnen brandde electrisch licht. De lijkkoets was bespannen met witte paarden die wuivende zwarte vederbossen droegen. Zestig zangers gingen vooraan in den stoet. Het waren jongens, maar het klonk als vrouwenstemmen. De parnoosem (kerkvoogden) van de sjoel der kosjere poeliers gaven tante Pesia een arm. Achter hen aan stapten de bestuursleden van den Joodschen bond voor handels- en kantoorbedienden en daarna de Joodsche klerken en winkelbedienden. Ook gingen er advocaten mee, dokters en verpleegsters. Aan den eenen kant van tante Pesia marcheerden de kippenverkoopsters van de Oude markt en aan den anderen kant de resjaffen melkvrouwen uit Boegajowka met oranje sjaals. Zij stampten als marechaussees bij een parade. En achter hem aan sjokten de bedienden van Roewim Tartakowskij. Het waren er honderd of twee duizend. Zij droegen zwarte jaquetjes met zijden revers en laarzen die kraakten als speenvarkentjes in een zak.

Maar knoop wat ik nu ga zeggen in uw ooren. Alles wat ik gezien heb, heb ik gezien met mijn eigen oogen, terwijl ik hier zat op den muur van de tweede begraafplaats naast de lispelende Mosejka en Simson van de hcewre ⁹⁾. Ik, Arje Leib, de resjaffen Jehoede ¹⁰⁾, die daar leeft in het bes-chajjem (knekelhuis), heb dat alles gezien.

De lijkkoets was gereden naar de sjoel van de begraafplaats. De kist was op de stoep gezet. Tante Pesia beefde als een riet. De chazzen (voorzanger) stapte uit het rijtuig en begon te laaiënen. Zestig zangers stemden in. Op dezelfde minuut kwam de roode auto den hoek omvliegen. Hij blies: „Lach dan, Paljasso” en stopte. De menschen zwegen als dooden. De boomen, de zangers en de sjnorrers zwegen.

(Slot op bladz. 587)

1) verbranden. 2) achtenswaardige rijkaard. 3) excuseer mij. 4) raad (dus een pleonasme).

5) gemeene schoft. 6) zijn naam zal uitgeroeid worden. 7) amen. 8) synagoge. 9) gebeden zingen. 10) bedelaars. 1) boden. 8) armenhujs. 9) begrafenisonfonds. 10) eezame Israëliet.

Foto F. G. Korlh

CHICAGO. MERCHANDISE MARKET, MET ZIJN 25 VERDIEPINGEN EN 100 ACRES VLOERRUIMTE IS DIT HET GROOTSTE GEBOUW TER WERELD

CHICAGO

CHICAGO. — Eén woord, dat de meest tegenstrijdige gedachten doet opkomen. En terecht: want de tegenstellingen zijn er ontzaglijk groot. ☒ De Europeaan, die Chicago nooit heeft bezocht, maar die ijverig zijn krant pleegt te lezen, denkt als hij den naam Chicago hoort aan één ding: bandietenwezen. Hij denkt, dat men te Chicago elk oogenblik Al Capone — den beruchten bandieten-koning, die, als de jongste krantenberichten juist zijn, nu ten val gekomen is — in het gelaat met het lidteken („Scarface”) staart, of dat men voortdurend de kans loopt een revolver op zich gericht te zien. De Europeaan, die dat meent doet mij denken aan de enkele Amerikanen, die mij vroegen, of ik den Duitschen keizer vaak zag en die denken, dat „the Kaiser” elken dag door Amsterdam’s hoofdstraten flanert. ☒ De gewone bezoeker is te Chicago niet minder veilig dan te Parijs, Berlijn, Amsterdam. ☒ De op zoo ruwe en toch geraffineerde manier gevoerde strijd in Chicago’s „onderwereld” beperkt zich inderdaad tot die onderwereld, tot de drank- en speelhuizen en al wat er mee samenhangt. Daarnaast hoort men van een ware terreur, die door de bandietenbenden op de winkeliers, vooral die in levensmiddelen, wordt geoefend. Zij worden gedwongen, een zeker bedrag op al hun prijzen te leggen en dat bedrag aan het „syndicaat” af te dragen. Doen zij het niet, dan hebben zij kans — neen zekerheid — dat hun zaak in brand vliegt, of een kogel hen treft. Dit alles is bij een behoorlijk werkend politieapparaat natuurlijk onmogelijk. De benden hebben daarom er voor gezorgd, met zilveren koorden een groot deel der politie-ambtenaren, lagere rechters en andere gemeentelijke functionarissen aan zich te binden. ☒ Maar, zooals gezegd, van dit a les ziet de argelooze bezoeker niets. Hij kan zelfs een geheel tegenovergestelde meening over het Chicagosche burgerdom krijgen, als hij bij voorbeeld in de kringen van maatschappelijke werkers komt te verkeer. Dan hoort hij, dat Chicago een

kinderrechtbank heeft — met een vrouwelijke rechter aan het hoofd —, moderner ingericht en humaner dan in verreweg de meeste Europeesche steden, dat er modern ingerichte ziekenhuizen zijn, kortom allerlei instellingen, die getuigen van burgerzin, van belangstelling voor wie er leven en werken in de millioenenstad. ☒ Universiteiten, leesalen, een prachtig „Art Museum”, uitstekend tooneel, goede muziek — „Chicago has plenty of it”. ☒ Vol tegenstrijdigheid, zooals het wezen der stad zelf, is ook de indruk, dien zij bij den vreemdeling achterlaat. Vandaag heb ik het druk: een ochtendbezoek hier, een afspraak voor lunch, ’s middags eenige boodschappen, dan weer een „dinner-engagement”; ik bedien mij van trams, taxi’s, bussen; beweeg me makkelijk in de groote luxueuse magazijnen, — ik voel er mij thuis. Maar een anderen keer — ik sta te wachten op een tram, of op een teeken van de roode of groene lichten, dat je mag oversteken — voel ik plotseling al het harde, rusteloos-jagende van dit ontzaglijke conglomeraat. Dan plotseling treft den bezoeker iets van het onpersoonlijke, het harde, „rücksichtslose” van het leven eener Amerikaansche stad. Is het waar, of is het maar verbeelding, dat hier de menschen nog meer jachten en minder naar elkaar omzien dan in de wereldsteden van Europa? Dat het niet slechts sneller gaat, veel sneller, — maar ook onverschilliger? Ik geloof het toch wel: dat overmatig razende, vliegende, tierende van zoo’n groote stad vindt men te Parijs, Londen, Berlijn, ja zelfs wel eens in onze Hollandsche „wereldsteden”, maar daarnaast vindt men in die Europeesche steden telkens stukjes gemoedelijke menschelijkheid, een praatje, een opstootje om iets wat er met een paar menschen gebeurt, een contact tusschen menschen die elkaar niet kenden tot dusver. Dat vindt men niet te Chicago, New-York Philadelphia. Misschien moet ik zeggen: men vindt het er minder dan elders. De jacht, die het uiterlijk leven in de Amerikaansche steden volkomen beheerscht, laat geen

Foto F. G. Korth

CHICAGO'S GOUDEN KUSTLIJN AAN HET MICHIGAN-MEER. OAK STREET BEACH BIJ AVOND MET RECHTS PALMOLIVE BUILDING

tijd voor gemoedelijkheid. Heb het er druk, en ge vindt Chicago wellicht niet jachteriger dan een Europeesche stad. Maar heb eens tijd om te peinen en rond te kijken, dan wordt ge bevangen, overbluft door zooveel „Rücksichtslosigkeit”. ☞ Wonderlijk mengsel van oud en nieuw; van armoe en rijkdom. Rijkdom, weelde tot in het waanzinnige. Michigan Avenue. Wat Fifth Avenue is voor New York, is Michigan Avenue voor Chicago. Zij begint bij het meer, Lake Michigan, waaraan Chicago ligt. Dure hotels, prachtige winkels met de kostbaarste kleeren, sieraden, meubels verleidelijk uitgestald. Alweer: zooals in alle groote steden. Maar nóg duurder, nóg luxueuser: hèt duurst, hèt weelderigst. In Amerika is alles op zijn minst in den vergrootenden, liefst in den overtreffenden trap. En daarvan is iets merkbaar in de straten, winkels, pleinen der steden. ☞ Prachtig is het meer. Het stormt. Wij gaan kijken. Golven met groote koppen slaan over de moderne boulevards en dringen ons snel terug. Wij kijken over het meer en wij wanen ons in den laten avond in de eenzaamheid, ver weg van het jachtende leven der millioenenstad. Een oogenblik slechts . . . en wij zijn er weer midden in. ☞ Wij gaan terug naar ons, ja hoe het te noemen, hotel? Ik ben afgestapt in de Y. W. C. A., het tehuis van de Young Women's Christian Association. De Y.W., bij afkorting zoo genoemd, omdat het uitspreken van vier letters den Amerikanen nog te veel tijd kost (de broederorganisatie Young Men's Christian Association heet in de wandeling kortweg „Y”) heeft in alle groote en vele kleinere steden een nederzetting. Meestal exploiteert zij een hotel, tegelijk tehuis voor werkende meisjes, vaak heeft zij een plaatsingsbureau, een zweminrichting, sportclubs, een „International Institute”, dat zich vooral bezig houdt met sociaal werk onder immigranten, enfin nog veel meer. ☞ De alles beheerschende concurrentie woedt overal. Ook bij de sociale instellingen. Heeft dus pas Boston een keurig ingericht meisjespaleis van de „Y. W.”, Chicago moet er een hebben dat grooter is, of mooier, of moderner, of alleen maar hooger, — maar in elk geval iets in den comparatief, liefst in den superlatief. Zoo arriveert dan de toeriste in Chicago in een luxueus hotel. ☞ Ik word naar boven gedirigeerd door de juffrouw aan het loket: kamer 753 — liftboy met sleutel mee. Alle kamers zijn vrijwel eender: vaste waschtafel met koud en

warm water, bed, twee stoelen, tafeltje, bureautje. Amerikaanse gelijkvormigheid; in het voorbijgaan krijg ik een

Foto F. G. Korth

EEN DER OUDSTE EN EEN DER NIEUWSTE GEBOUWEN VAN CHICAGO: WATER TOWER EN PALMOLIVE BUILDING

glimp van enkele andere kamers, allemaal naar het zelfde recept. Er zijn een aantal kamers voor doortrekkenden (transients), maar de meeste worden voor langeren tijd door werkende of studeerende meisjes bewoond. Veertien dollars per week, met twee maaltijden. Lunchen doe je altijd ergens in de stad; daarvoor gaat niemand ooit naar huis, want dat kost te veel tijd. „To save time”. ☒ Wat doen jelui Amerikanen toch met den tijd, dien ge altijd door maar bezig bent op te sparen” schijnt eens een vreemdeling te hebben gevraagd Het antwoord kwam mij nooit ter oore. ☒ Tien dagen te Chicago. En nog wel met een speciaal doel, dat vrijwel allen tijd in beslag nam . . . te kort om genoeg indrukken van de stad te krijgen om er over te schrijven? ☒ Toch niet. Men kan een artikel schrijven en er boven zetten Chicago, of ook New York, of Philadelphia of Detroit. ☒ Zeker, men zou kunnen schrijven over bepaalde gebouwen, districten. De oude watertoren van Chicago en Palmolive Building vindt men niet te New York, waar Woolworth Building de superlatief van hoge gebouwen vertegenwoordigt, als het intusschen niet door een ander is voorbijgestreefd. En aangezien de „Merchandise Market” met zijn 25 verdiepingen en zijn 100 „acres” bruikbare vloer-ruimte het grootste gebouw van de wereld is, kan men dat niet elders vinden.

Maar toch is de geest, dien de steden ademen vrijwel dezelfde te New York Detroit, Chicago, — de westelijken steden buiten beschouwing gelaten. ☒ Groote, hoge steenklompen, met heel veel ramen. Bouw van de stad in rechthoeken. Wil men in een Amerikaanse stad den weg weten, dan is er één stereotiepe vraag: „How many blocks?” Hoeveel huizenblokken verder? In tal van stadsdeelen is dat niet eens noodig: daar zijn de straten genummerd. ☒ Contrasten: Wij loopen Michigan Avenue af en komen in „the loop” — letterlijk de lus — naar den vorm van de hoofdstraten in dat kwartier: het drukke zakendistrict, ook met winkels maar vooral met groote kantoorgebouwen. Wij nemen een trammetje naar Chicago-South. Wat een troosteloze nargigheid. De verwaarloozing ligt er boven op. Wij zijn in een immigrantendistrict. De menschen, vrij armoedig en slordig gekleed, zijn er levendig en donker. Eethuizen en winkels met vreemde opschriften: Grieksch en Armeens. Verderop Italiaansch.

Nog weer ergens anders zien wij Chineesche letters prijken. ☒ Een van de „attracties” der Amerikaanse steden: zoo „interesting”, Chineesche spijzen te koopen in een echt Chineesch winkel, Grieksche lekkernijen in „klein Griekenland”, dan een bezoekje aan de Russische kerk en aan de Negerwijk. Alles ongetwijfeld interessant en ècht: geen namaak-Chineesch en -Grieksch en -,negersch”. ☒ In tegendeel: maar al te echt. Want hoeveel leed kost het, voordat de Grieken, Italianen, Polen, Noren en wat voor volkeren al niet, zich bij de 100%-Amerikanen hebben aangepast, vóór zij het meedoogenlooze nivelleringsproces zoo ver hebben ondergaan, dat hun kinderen zich niet meer schamen op school

voor die ouders, die nog zoo vastgeroest zitten in zeden en gewoonten van „the old country”. Om van de negers maar niet te spreken! . . . ☒ Maar dat alles ziet de toerist niet: hij kijkt rond en moet het wel interessant vinden. Wijken, — heele steden zijn het. Steden met een eigen landaard nog wel, die allemaal samen dat eigenaardige samenstel vormen, dat wij één stad noemen. Steden op zich zelf: zoo heeten ze ook, Chinatown bij voorbeeld. ☒ Wij loopen door de „slums”, de sloppen en stegen. Triest, troosteloos; vuil, smerig, — als overal ter wereld. Maar alweer is het, of zelfs de triestheid in den superlatief staat, of dit stadsbeeld toch wel het meest trieste is, dat men in de wereldsteden kan vinden. Is het omdat het contrast zoo veel grooter is? Omdat — in de andere stadsdeelen — de weelde er zooveel zichtbaarder is uitgestald, omdat daár zoo onnoemelijk veel auto's rondsnoeren en zulke mooie? We gaan maar weer naar de „loop” terug. Weer een trammetje, nu een bovengrondschen trein, die met zijn ijzerconstructies dwars door Chicago het stadsbeeld niet bepaald verfraait. Maar hij brengt je snel waar je wezen moet. „Saves time”. Naar Chicago University, één van Chicago's hoogeschoolen. Een weidsch „campus”, dit is het

complex van grasvelden en -veldjes, waar om heen de universiteitsgebouwen staan gegroepeerd. De gebouwen zelf: ruim, uitgebreid, missend de charme van het oude van sommige mooie Europeesche hoogeschoolen, maar praktisch en met een mate van comfort, die wij aan de Oudemanhuispoort tevergeefs zoeken. ☒ Een restaurant is er natuurlijk, en lees-, club- en studiezalen. Het heele kwartier rondom de Universiteit is ruim, met aardige huizen, villastraten er tusschen door. ☒ Zoo is Chicago, of eigenlijk is dit alles nog maar een glimp, is er nog veel meer. ☒ „Op twee na de grootste stad van de Unie, en als wij in hetzelfde tempo doorgroeien, zullen wij nog wel de grootste stad worden . . .” ☒ Of zou men voordien den zin voor den superlatief hebben overwonnen? R. H. v. d. H.

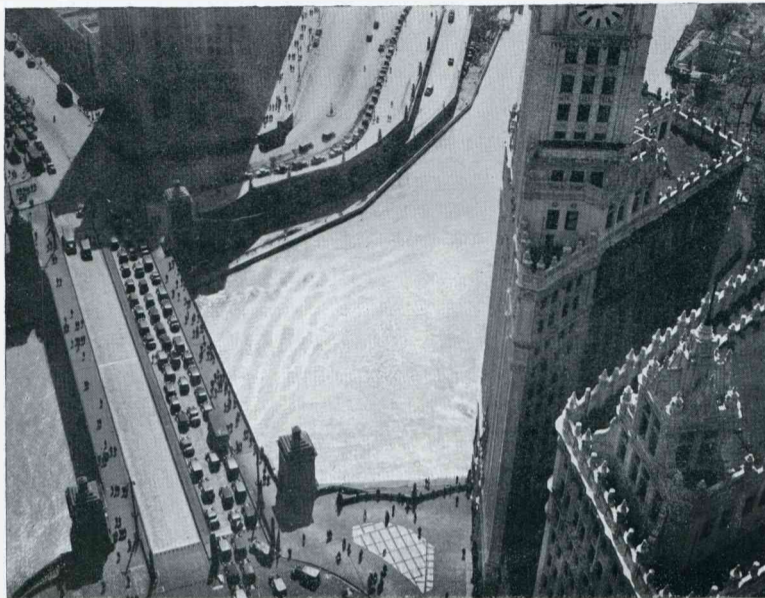

Foto F. G. Korth

KIJKJE VAN EEN WOLKENKRABBER OP WRIGLEY BUILDING, CHICAGO RIVER EN MICHIGAN BOULEVARD BRIDGE

ORCHIDEE MILTONIA MAD. JULES HYE DE CROM

schoonheid. Er zijn weinig andere Orchideeën, van welke een zoo wondere, vreemde beking in zoo sterke mate uitgaat. In het getemperde licht hangen ze tusschen en nabij andere planten, varens, palmen en verschillende tropische bladplanten, waarbij hare ongewone bloemvormen te fijner naar voren treden, terwijl een schier bedwelmend zoete geur de lucht vervult. De bloemtrossen zijn dan door een bodem van veenmos en varenwortel en door de openingen van het plantenmandje naar omlaag gegroeid, en hangen nu roerloos in de stille lucht. De groote, stevige, donkergroene bladen, die aan een Aspidistra doen denken, strekken zich forsich omhoog, en in wondere tegenstelling met hun ernstige verschijning, komen vol

TROPISCHE ORCHIDEEËN

DOOR A. J. VAN LAREN. (II)

WAAR in den zomer, in serres of kassen, een of meer Stanhopea's bloeien, beheerschen zij de omgeving door hare mystieke

STANHOPEA OCULATA, BLOEIEND MET
EEN ZWAREN BLOEMTROS

mystieke, schier magische betoening, de schoone, maar grillig gevormde, als uit was gegoten bloemen tot ont-plooiing, in kleuren als uit schemerlicht geboren, bleekgeel of ivoorwit met kleine, donkere stippen, of groote, zwartpurperen vlekken. Ze glanzen in het getemde licht, in de zwoele, schemerduistere ruimte der kas, tegen den onbestemden achtergrond van donkere takken en den weelderigen bladertooi van tropischen plantengroei, en verbloeien, in stillen luister, als wondere verschijningen uit een ongekende wereld. Geen kleuren van het felle zonnelicht, maar schoonheid van de geheimnisvolle, schemerige bosschen, bloemen van een wondere, bijna plechtige gestalte en kleur. Ze gelijken op fladderende vleermuizen met ivoeren vlerken, en het labellum met het gynostemium herinnert aan de kaken van een draak, aan vormen uit de onderwereld. Doch het is alsof een lichtglans ze omgeeft in den groenen schemer der kasbeslotenheid. ☒ Ge ziet hierboven afgebeeld de Stanhopea oculata (Lindl.), uit Mexico, bloeiend met bleekgele bloemen, welke met vele kleine purperen kringvlekjes zijn geteekend, terwijl de fijn gebeeldhouwde lip (labellum) twee zwartbruine, ronde vlekken vertoont. Er bestaan verschillende soorten van het geslacht Stanhopea, zooals S. Wardii (Lodd.) uit Guatemala, met gele, bloedrood gevlekte bloemen, S. graveolens (Lodd.) uit Brazilië, met stroogele bloemen en een lip, die aan den voet oranje-kleurig is, S. insignis (Forst.), uit Brazilië, met lichtgele bloemen, die met bruinroode stippels en dwarsvlekjes geteekend zijn, S. Bucephalus (Lindl.), uit Ecuador met helder oranje, bloedrood gevlekte bloemen. Zeer groote bloemen heeft S. tigrina (Batem.), uit Mexico, met gele, breed violetbruin gevlekte bloemen. Dan verdienen nog de aandacht S. eburnea (Lindl.) uit Brazilië, met ivoorwitte bloemen en S. aurea (Lindl.) uit Guatemala, met goudgele, bruinegevekte bloemen, waarvan de eerste een sterken geur verspreidt; evenals de soorten insignis, tigrina en graveolens. ☒ Uit tropisch en subtropisch Zuid-Amerika stammen ook de meest Miltonia's, een grootbloemig Orchideeëngeslacht, dat aan de Odontoglossums en Oncidiums het nauwst verwant is. Miltonia vexillaria (Nichols), met de mooie trossen van groote platte, rosekleurige bloemen, wordt wel het meest gekweekt, maar daarnevens ook verschillende andere soorten, waaruit men tevens door kruising allerlei markant geteekende hybriden gewonnen heeft. De lip is vaak tweelobbig en de drie sepalen en twee petalen staan als een kam, aureool of diadeem daarboven. Blz. 582 toont een der bastaardvormen van het geslacht, n.l. Miltonia Mad. Jules Hye de Crom, waarvan vooral de vreemde, donkere, in streepjes uitstralende vlek boven op de lip, opvalt. ☒ Zie nu eens die Rhynchostylis retusa (Blume) op blz. 585; welk een verschil in trosvorm en habitus van gewas! Dit is nu weer een Orchidee, die op Java, maar ook op de Philippijnen voorkomt. Het geslacht is nauw verwant aan dat van Aerides en Saccolabium, waarbij het indertijd door vroegere botanici ook ingedeeld was. Deze Orchidee bezit geen schijnknollen als de beide vorige geslachten Stanhopea en Miltonia, maar vormt, evenals de Vanda's, die ik zoo straks bespreken zal, een stammetje met tweerijigen bladstand, waaraan op verschillende plaatsen dikke luchtwortels ontspringen, die ten slotte in den bodem kunnen dringen en zich daar in gewone, voedselopnemende wortels kunnen vertakken.

Maar, welke prachtige bloemtrossen ontwikkelt deze glorieuse soort! De gespoorde bloempjes zitten dicht opeen rondom den as der bloeiwijze, en vormen een dikke, vollen tros, die als een wonderlijke stroom van teere bloemenschoonheid uit de plant naar omlaag glijdt. De bloempjes zijn betrekkelijk klein, maar zij vinden haar macht in hare veelheid, welker fijne kleur ze tot een sublieme eenheid van glans en schoonheid samenvoegt. De bloemdekblaadjes toch zijn wit met roode vlekjes, de lip is purperrood, aan den voet lichter van toon, en men staat verbaasd hoe zulk een volle, fijne, transparante en welriekende weelde, uit zulk een starre bladplant geboren kan worden. Welriekend zijn ook de bloemen der Vanda's, mede een Indisch Orchideeëngeslacht, waarvan op Java de prachtige Vanda tricolor (Lindl.) en hare evenschoone variëteit Vanda suavis, die door Reichenbach als een zelfstandige soort werd beschouwd, tot de schoonste Orchideeën van het groote eiland behooren, en als zoodanig door velen daar ook gekweekt worden; evenals bij ons, waar ze in warme serres en kassen moeten verblijven. Deze planten groeien krachtig op, met opgerichte, tweerijig bebladerde stammetjes, die tamelijk hoog kunnen worden, en waaruit zich overal dikke, witte luchtwortels ontwikkelen, die zich als bij Rhynchostylis retusa gedragen; zooals de afbeelding hieronder duidelijk te zien geeft. Hoe prachtig zijn de ietwat vleezige of wasachtige, kort gespoorde bloemen. Bij Vanda tricolor is de kleur geel of geelbruin, bij Vanda suavis porselein-wit, maar bij beide versierd met bruine tot donkerbruinviolette vlekjes. De lip is even lang als de andere bloemdekblaadjes, violette rose van kleur met purperen streepjes, en zeer bijzonder van vorm, zooals op de foto van Vanda suavis duidelijk te zien is; deze lip bezit drie lobben, waarvan de voortste smal en gespleten, de beide zijlobben oorvormig zijn. Bijzonder fijn zijn ook de slanke, witte „bloemsteeltjes”, welke de schoonheid van bloemen en bloemtros in niet geringe mate nog verhoogden. Beide

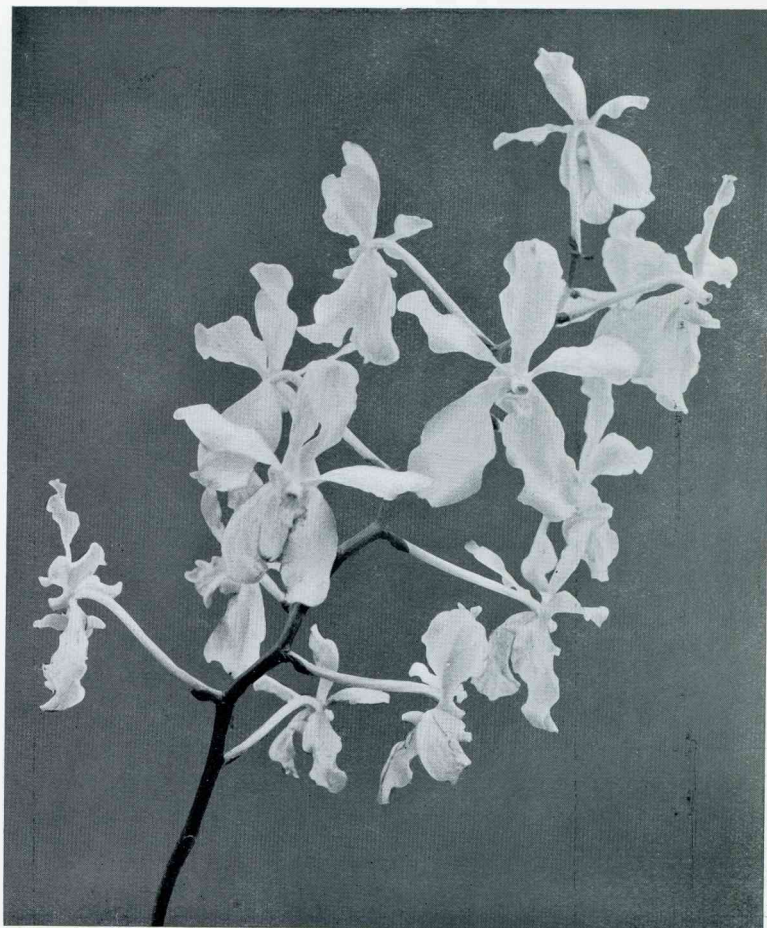
ORCHIDEE VANDA TRICOLOR

Vanda's zijn mede gezocht en gewaardeerd om den heerlijken, exotischen geur harer bloemen. ☞ Van dezelfde groeiwijze en bloeiwijze is de *Vanda caerulea* (Griff.), van de Himalaya en Burma, waarvan echter de bladen korter zijn, de luchtwortels dikker, de bloemen grooter en van uitzonderlijke tint. Deze zijn n.l. van een porseleinblauwe kleur, lichter of donkerder, soms bijkans wit, en fijn en zacht-hoekig gemarmerd. De sepalen en petalen zijn bijkans even groot, hoewel de laatste iets breeder; de lip is veel kleiner dan deze, en de spoor is recht, kort en stomp ☞ Een bloeiende *Vanda coerulea* behoort tot de aantrekkelijkste voorwerpen in elke Orchideeëncollectie. Echter, gemakkelijk is ze niet in de cultuur, en ze groeit en bloeit langzamer dan de beide andere genoemde soorten, die bijkans het geheele jaar hare schoone bloemen kunnen ontwikkelen. ☞ De *Vanda coerulea* moet ook niet in de warme kas harer beide zustersoorten gekweekt worden, maar wenscht een koelere omgeving! ☞ Vergelijk daar nu eens mede de *Vanda teres* (Lindl.), uit hetzelfde groeigebied. Die is ook niet gemakkelijk in de cultuur, maar daarom des te meer een gezochte zeldzaamheid. Hier zijn de bladen steelvormig, en verbonden aan rechtopgroeiende stammetjes, die tot 2 ½ m. hoog kunnen worden. De bloemtrossen zijn luchtig gebouwd en tellen elk maar 3 tot 5 bloemen, die 8 à 10 c.m. in doorsnede halen. De petalen en het daartusschen te voorschijnkomende sepalum zijn violette van kleur, doch de beide zijdelingsche sepalen zijn bijkans wit; wat een bijzondere en fijne kleurmengeling geeft, te meer waar de ongeveer evenlange, drielobbig lip, met gespleten voorlob, roserood van kleur is met gelen, rood geteekenden voet. Ook hier zijn de bovenste, veel kortere lobben ronder, en min of meer oorvormig! ☞ Dit korte overzicht van eenige der fraaiste en merkwaardigste Orchideeënsorten moge een indruk geven van de wonderlijke bloemenpracht der Orchideeën. Plaatst men verschillende bloeiende soorten bij elkaar te samen met andere tropische gewassen, dan scheidt men een tafereel van volstrekt exotische sfeer. We hebben dit nog kort geleden op de Orchideeëntentoonstelling in het Koloniaal Instituut te Amsterdam kunnen ervaren. De verschillende groepen vormden tesamen een tuin van sprookjesachtige pracht en we konden ons wanen in een andere wereld met een tooverachtigen plantengroei, waar de wonderlijkste bloemen bloeiden, kwistig en in ongekende vormen en kleuren, als in een hof van Goden. Zoo is het ook in de Tropenwouden! Maar, die tuinen zijn daar onzichtbaar voor den reiziger op den grond; wijl deze zich in de kruinen der boomen bevinden en hare schatten het levenscheppende licht toereiken. ☞ Gelukkig dat wij er, dank zij de kweekkunst onzer vaklieden, tuinbazen en liefhebbers, toch ook hier nu en dan iets van mogen aanschouwen.

Aphorismen. Als gij geen talenten hebt, onderzoek dan u zelve, hebt gij ze wel, onderzoek dan anderen.

Wil men voor beschaafd doorgaan, dan handhave men de goede manieren overal en niet slechts bij speciale gelegenheden.

M. W. B.

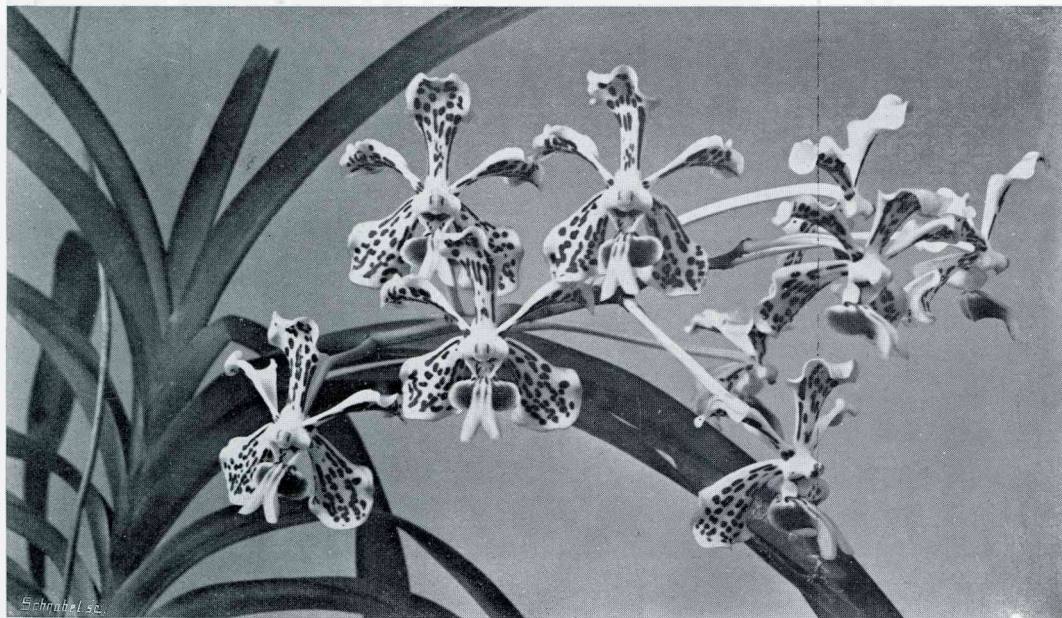
ORCHIDEE VANDA CAERULEA

Uit jaren die voorbijgingen

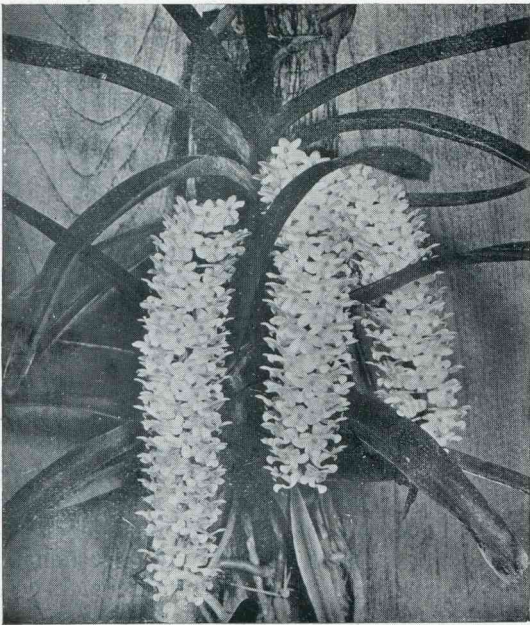
DOOR FR. de WITT HUBERTS

EEN GESLACHT VAN GIERIGAARDS

MOLIÈRE, de groote hekeldichter, heeft in zijn Harpagon een onsterfelijke figuur geschapen, het type van den vrek, wiens tot eene obsessie geworden gierigheid spreekwoordelijk gebleven is, doch wiens ziekelijke schraapzucht tevens ons medelijden opwekt. De figuur is met zulke sterke kleuren geteekend, dat men aan overdrijving denkt en meenen zou, dat menschen behept met een dergelijke manie onbestaanbaar waren. En toch heeft de geschiedenis voorbeelden van zulke ziekelijke afwijkingen opgeteekend. ☞ Wij noemen als voorbeelden den Kardinaal Angelotti, van wien verhaald wordt, dat hij 's nachts naar den stal sloop om zijn koetsier de haver te ontstelen en Lodewijk XI, die zijn onderdanen meer geld wist af te persen dan een zijner voorgangers, steeds armzalige kleeding droeg, uit karigheid bijna zijn geheele Hofhouding ontsloeg en om dezelfde reden zijn Hofarts als kanselier en een barbier als gezant gebruikte! ☞ Zoo leefde in de tweede helft der 18de eeuw in Engeland een zeer bemiddelde familie Elwes, waarvan vele leden echte Harpagonen waren; vooral Sir John was in dit opzicht berucht. Van zijn moeder wordt verhaald, dat zij hoofdzakelijk door gebrek aan voedsel stierf, ofschoon zij 100.000 Pond Sterling naliet, terwijl van haar schoonbroeder, Sir Harry Elwes, bekend is, dat hij als bezitter van een vermogen van 250.000 Pond Sterling, per jaar slechts 110 Pond besteedde voor het onderhoud zijner familie! ☞ Deze Sir Harry bezat een neef, de vorengenoemde John, die in zijn jonge jaren nog niet aan de familiekwaal leed en zich o.a. vrij kostbaar kleedde. Wanneer hij echter zijn vrekigen oom op zijn landgoed Stoke in Suffolk bezocht, nam hij steeds de voorzorg zich eerst naar een kleine herberg in de buurt

VANDA SUAVIS MET EEN FIJNEN BLOEMENTROS VAN WELRIEKENDE BLOEMEN

ORCHIDEE RHYNCHOSTYLIS RETUSA

te begeven, om de aan zijn stand passende kleeding tegen een afgedragen rok, een vuil vest, gestopte kousen en een paar scheefge-
 loopen schoenen met ijzeren gespen te verwisselen. Zóó togetakeld trof hem immer een goedkeurende blik van zijn oom, die met g e n o e g e n meende te bespeuren, dat zijn neef en vermoedelijke erfgenaam getrouw zijn voorbeeld van overdreven zuinigheid volgde. Bij het spaarzaam brandende vuur gezeten, liep het gesprek dan voornamelijk over den slechten, verkwistenden tijd, waarna Sir Harry, door zeer vroeg het licht te dooven, het teeken gaf dat, volgens hem, de tijd was aangebroken om naar bed te gaan, zonder dat er avondeten werd opgediend. John, die als alle jonge menschen een gezonden eeflust bezat, had echter de voorzorg genomen vóór zijn bezoek zich bij kennissen te goed te doen. De maaltijden waren bijna steeds hetzelfde en bestonden uit een weinig wild, dat op het landgoed zeer talrijk was, en gekookte aardappelen, gevolgd door een kleinen pudding, terwijl er gedurende het eten nimmer gestookt werd, daar hij de overtuiging was toegedaan, dat voedsel het lichaam voldoende verwarmde. Was het weder bijzonder koud, dan liep hij in de groote hal van zijn landhuis op en neer, om zodoende warm te worden, terwijl hij zijn pachters ontving vlak bij het open haardvuur, waarin een enkel houtblok smeulde. Eens werd hij bezocht door eenige leden van de beruchte rooversbende van Thalkstedt, toen hij, als gewoonlijk, zich reeds om acht uur te bed begeven en zijn knecht naar den paardenstal gezonden had. De roovers, die Sir Harry's gewoonten kenden, overvielen den knecht, die gebonden werd, waarna de dienstboden in het huis hetzelfde lot ondergingen. In de slaapkamer van den landheer gedrongen, dwongen zij dezen, met het pistool op de borst, mede te deelen waar zijn geld geborgen was. Hij toonde zich zeer koelbloedig door te weigeren den sleutel van zijn bergplaats te geven vóór hij hun belofte ontvangen had, dat zijn personeel geen leed zou geschieden. Nadat zij zich een bedrag van 3000 guinjes hadden toegeëigend, wilden de dieven een post achterlaten, om hem te beletten hulp te roepen, doch rustig gaf hij, na op de klok gezien te hebben, zijn eerewoord, dat hij eerst na 20 minuten alarm zou maken. De bende geloofde hem en Sir Harry hield zich aan zijn belofte, zoodat de roovers ontkwamen. Toen zij later gegrepen werden, weigerde hij een klacht in te dienen, bewerende dat de buit toch reeds verbrast was en het proces hem dus slechts tijd en geld zou kosten! Gedurende zijn geheele leven had hij uiterst zelden omgang met anderen; slechts enkele malen kwam hij samen met twee van zijn burens, Sir Cordwell Fimbeas en Sir John Barnardiston, beiden even gierig als Sir Harry, zoodat hunne samenkomsten gewoonlijk eindigden met hevige ruzie over geldzaken. Ofschoon hij in zijn jeugd zeer zwak geweest was, bereikte hij, wellicht dank zij zijne buitengewone matigheid, den hoogen leeftijd van 85 jaar. Zijn neef John Elwes kwam in het bezit van zijn groot fortuin, maar bleek ook de slechte eigenschap van zijn oom geërfd te hebben, doch, zonderling genoeg, ging zijn gierigheid gepaard met een verkwistende speelwoede. Zoo gebeurde het eens, dat hij bijna twee dagen en een nacht met dobbelen had doorgebracht en eenige duizende Ponden verloren had. Ongemerkt verliet hij daarna het weelderige speelhol en sloop om 4 uur in den ochtend naar de markt te Smithfield, om te zien of het vee, dat hij voor den verkoop bestemd had, reeds was aangekomen. Toen hij het niet aantrof, liep hij, niettegenstaande

den doorwaakten nacht, naar zijn op 17 mijl afstand gelegen landgoed Thaydon Hall, om zijn knechts over hunne nalatigheid de les te lezen. Hoe slecht het weer ook mocht zijn, hij kende dan geen grooter genoegen dan met veekoopers en slagers te schacheren en zich op te winden over een enkele shilling. Na het overlijden van zijn oom bewoonde John diens landgoed Stoke, waarvan het huis wel slecht was, doch niet zóó verwaarloosd als zijn eigen woning, die geen enkele kamer bevatte, waar het bij regenweer niet lekte. Wanneer hij niet te voet ging, gebruikte hij een rijpaard om zich te verplaatsen. Voorzien van een paar hard gekookte eieren en een stuk brood, koos hij dan den weg, waar hij geen tolgeld behoefde te betalen en als rustplaats om zijn sober maal te verorberen een met gras begroeide plek, zoodat zijn paard kosteloos grazen kon. Als goed ruiter had hij veel verstand van paarden en bezat hij zelfs renpaarden, waarvoor hem te vergeefs tot 300 guinjes toe geboden werden, een voor dien tijd zeker aanzienlijke som. Dat was de reden dat hij dikwijls de rennen te Newmarket bezocht, zonder zich ooit aan wedden te wagen, niettegenstaande zijn speelsucht uit vroegere jaren. Bij een dier bezoeken vernam hij hoe aan een zekeren Lord Abingdon een weddenschap aangeboden was van 7000 Pond, met groote kans om te winnen. Daar Abingdon het geld niet bezat, bood John Elwes, die den Lord ternauwernood kende, hem de som aan. Het aanbod werd aangenomen en daar den volgenden dag de beslissing zou vallen, reed Sir John dien dag te paard weder naar

ORCHIDEE VANDA TERES

EEN GESLACHT VAN GIERIGAARDS. SIR JOHN ELWES

Newmarket, in gezelschap van een geestelijke uit de buurt, dien hij had uitgenoodigd. Na zonder ontbijt op reis te zijn gegaan, kwamen de beide ruiters om 11 uur 's morgens op de renbaan aan en een uur later werd de wedenschap door Abingdon gewonnen, zoodat Elwes voor een groot verlies gespaard bleef. De geestelijke meende nu er op te kunnen rekenen in Newmarket eens flink te kunnen eten, doch zijn zonderlinge gastheer aanvaardde onmiddellijk den terugtocht en toen eerstgenoemde zich hierover verstoord toonde, raadde Elwes hem aan in het vervolg te doen als hij, en een vet pakje uit zijn reismantel halende, at hij met smaak den inhoud op; de kans om eenige duizende Ponden te verliezen, had hij kalm geloopt, doch thans was hij weder uiterst in zijn schik een paar shillings te hebben gespaard! Sir John had twee natuurlijke zonen, waarvan hij, op zijn manier, wel hield, doch blijkbaar niet genoeg om veel aan hun onderwijs te besteden, bewerende, dat hoe voller hun hoofd werd, hoe eerder hunne beuzen zich zouden ledigen. Nadat hij den oudste eens bevolen had op een ladder te klimmen om fruit te plukken, kwam de knaap te vallen en wondde zich in de zijde. Toen de vader later vernam, dat zijn zoon zich naar een barbier begeven had, om zich aan de in dien tijd gebruikelijke aderlating te onderwerpen, was eerstgenoemde ten hoogste vertoornd en vond dit slechts geld en bloed verknoeien! Door het groote, hem door zijn oom nagelaten vermogen en door zijn schraapzucht, zou hij onmetelijk rijk geworden zijn, indien hij eenig begrip van geldbeheer bezeten had. Zoo hield hij geen boek en vertrouwde slechts op zijn geheugen, met het gevolg, dat hij herhaaldelijk bedrogen werd en telkens aan onbekende personen geld leende, mits hem slechts een hooge rente beloofd werd. Daar hij zich dikwijls tevreden stelde met als onderpand bezittingen en goederen aan te nemen, welke niet eens bestonden, verloor hij op die wijze groote sommen. Nimmer offerde hij aan de armen of gaf hij iets uit ten bate van kunst en nuttige instellingen, vrijwillig ontzegde hij zich ieder genot en liet zich liever doornat regenen, dan voor enkele shillings een rijtuig te huren, of hij at bedorven eten opdat het niet weggegooid zou worden. Zelfs droeg hij een tijdlang een pruik, die een ander had afgedankt. Daarentegen was hij weder behulpzaam voor anderen, zonder op enigen dank te rekenen, . . . mits zijn hulp slechts geen geld kostte. Behalve de van zijn vader geërfd huizen, bezat hij vele zelf gebouwde woningen in de buurt van Marybow, Portmansquare en -Place, doch ook deze onderneming bracht hem niet veel op, daar de huizen dikwijls leeg stonden of men hem geen huur betaalde. Verbleef hij te Londen, dan betrok hij meestal een der toevallig onverhuurde woningen, om onmiddellijk te verhuizen zoodra er een huurder opdaagde. Zulk een verhuizing ging zeer eenvoudig in haar werk, daar zijn geheele inboedel slechts bestond uit een paar bedden, eenige meubelen en wat kookgerei, terwijl zijn huishouden werd waargenomen door een oude, half verlamde vrouw. Toen zijn neef, de kolonel Timms, hem te Londen eens wilde bezoeken, had deze de grootste moeite hem te vinden. Eindelijk hoorde hij van een jongen dat een oude man, wiens beschrijving met het uiterlijk van John Elwes overeenkwam, eenige dagen tevoren een stal was binnengegaan, maar zich sinds dien niet meer vertoond had. De stal werd geopend en Timms vond nu op een bovenkamer, op een armzalig veldbed, zijn rijken oom in deerniswaardigen toestand. Na met behulp van opwekkende middelen enigszins bijgebracht te zijn, verklaarde Elwes reeds vier dagen geleden ziek te zijn geworden, terwijl zijn huishoudster, naar hij meende, wegge-

loopen was; deze werd echter dood op den vloer van de dienstbodenkamer gevonden, omgekomen door gebrek. In 1774 tot lid van het Parlement gekozen, verhuisde hij van Suffolk naar Marcham en bleef, niettegenstaande hij reeds 60 jaren telde, zijne plichten als onafhankelijk en onomkoopbaar Parlements lid gedurende twaalf jaar trouw vervullen. Zijn kleeding was, ondanks zijn positie, echter even schamel als voorheen, zoodat spotvogels van hem vertelden, dat hij nooit van kleur veranderde. Nimmer verliet hij het Parlementsgebouw vóór de zitting gesloten werd, zoodat hij dikwijls in den nacht zich naar huis moest begeven; natuurlijk steeds te voet, tenzij hij door een medelid werd uitgenoodigd kosteloos mede te rijden. Gedurende zulk een nachtelijken wandeltocht had hij eens beide beenen verwond, door zich in het donker hevig te stooten. Toen zijn neef, bij wien hij tijdelijk inwoonde, tegen zijn zin een arts had ontboden, verzweeg Elwes dat hij aan beide beenen gewond was en groot was zijn vreugde, dat het door hemzelf behandelde been het eerst genas en hij op de doktersrekening de helft had bespaard. Zijne beide zonen had hij belast met het beheer zijner goederen te Suffolk en Berkshire. Begaf hij zich een enkele maal daarheen ter inspectie, dan deed hij nog steeds den tocht te paard, voorzien van het gebruikelijke maal van harde eieren, zoodat hij met trots vertellen kon, dat de reis hem slechts enkele pence gekost had. Langzamerhand viel het paardrijden hem echter te zwaar, zoodat hij de bezoeken aan zijn landgoederen uitstelde tot een ander hem toevallig uitnoodigde. Stoke zou reeds lang tot een ruïne geworden zijn, indien zijn zoon John niet enkele kamers in eenigszins bewoonbaren toestand gehouden had, eigenlijk tot groot ongenoegen van zijn schraaperigen vader, in wiens oogen hij geld verspilde. Was de oogsttijd aangebroken, dan kon men den ouden Elwes op het veld bezig zien, evenals eertijds Ruth, met nalezen, terwijl hij bij het naderen van den winter met ijver stroo, houtspaanders en allerlei afval, zelfs de kraaien-nesten uit de boomen verzamelde, om zijn voorraad brandstoffen aan te vullen. Gebeurde het een enkele maal, hoewel met het klimmen der jaren zeldzaam, dat hij zijn

Foto C. J. Steenbergh

POMP IN DEN TUIN VAN HET RIJKSMUSEUM, AFKOMSTIG UIT ZALTBOMMEL

oud rijpaard besteed, dan ook verloochende hij nimmer zijn vrekkingheid, want steeds reed hij dan op het gras, om de hoefijzers te sparen en dezelfde schraapzucht was ook de reden dat hij nimmer zijne schoenen liet poetsen, om het leder niet te verslijten! ☞ Zoo rekte hij nog eenige jaren zijn ellendig leven, de uitspraak van Seneca bevestigende, dat gierigheid de grootste armoede is, tot hij den 26en November 1789 eindelijk de oogen sloot.

Gletschersagen uit het Loetschental

DOOR J. SIEGEN

INLEIDING: DE GLETSCHERWERELD LEEFT...

ANGSTIG spreken de bewoners van de vlakte over de verschrikkingen der bergen. Maar geen angst kennen zij, die in het bergland geboren zijn en daar hun leven slijten. Wie in het Zuiden woont heeft de zee lief en de palmboomen, en wie in de Alpen woont hangt met heel zijn hart aan zijn dennenwouden en weiden, aan zijn gletschers en sneeuwbergen. Zijn thuis in deze woeste omgeving is hem dubbel dierbaar omdat hij er dubbel voor heeft moeten betalen: met moed en harden arbeid. ☞ Het beste bewijs van de liefde, die de bergbewoner voelt voor zijn geboortegrond, is wel de poëzie, waarmee hij dien heeft omgeven. Deze poëzie geeft geest en leven, vleesch en bloed aan de harde rotsen, koude gletschers, wilde bergbeken en verstijvende stormwinden. ☞ Als koning regeert er de groote Bergeest, aan wien alle andere geesten hebben te gehoorzamen. Bij hem huizen de oude Lötscher en het Lauwitier: Sneeuwstorm en Lawine, en ook staan onder zijn gezag de gletschers, de wonderen en raadselen der Alpen. ☞ Soms zijn de gletschers gelijk draken, die met geopende muilen tusschen de woeste bergkammen hangen en elk oogenblik dreigen neer te storten in het dal; dan weer zijn zij als slangen, die zich door de nauwe bergdalen kronkelen. ☞ Wie kent het geheimzinnige leven dezer reuzen? Zij schijnen dood en toch leven zij, zij staan stil en toch bewegen zij, zij gaan vooruit en achterwaarts, levenloos liggen zij daar en telkens ziet men ze andere vormen aannemen, zij zijn stom en kunnen roepen met een donderende stem, leven wordt door hen gewekt en leven wordt door hen vernietigd; zij breken de boomen en ploegen den grond voor het nieuwe zaad; zij helpen werken tot stand brengen om deze later ruw te verstoren. Talloos zijn hun geheimen en maar zelden wordt er een gekend: zij bergen grotten van kristal en groene en blauwe diepten, met een weelde van stalaktieten, die als ijskaarsen lichten in de meest wisselende kleuren; zelfs sluimeren daar wie neerstortten in de verraderlijke gletscherspleet en nimmer werden teruggevonden. ☞ Aan den rand van den gletscher zitten de zonen der bergen, herders en jagers, en luisteren uren lang naar het geheimzinnige gletscherleven. Waar vandaan komt het water, dat de gletschermeeren voedt en wat ruischt er zoo in de diepte? Hoe zijn de rotsen zoo gladgeslepen? Waarheen brengen de gletschers al die steenen op hun geweldige ruggen? ☞ Toen de geleerden begonnen over deze raadselen na te denken, hadden de bergbewoners al lang de oplossing gevonden, later dikwijls bevestigd door de wetenschap. Maar zij hebben

hun uitkomsten niet neergeschreven in geleerde boeken, zij hebben er geen schoolsche voordrachten over gehouden; hun wetenschap is van mond tot mond gegaan. 's Avonds, als zij bijeen kwamen, vertelden zij elkaar wat zij opgemerkt hadden en hun overleveringen kregen een vorm, niet nuchter en kleurloos, maar dichtelijk, zij werden tot echte volkspoëzie, soms berijmd. ☞ Hoe zijn de gletschers ontstaan? Een reine jonkvrouw, de Winter, heeft zeven stukken van zeven gletschers bijeen gebracht op de Lötschenlücke, en zoo is de Witte Koe ontstaan, de Lange Gletscher. Al één keer heeft de Witte Koe over de Luägla neergezien naar Gampel, maar daarna heeft zij zich weer teruggetrokken. Dat gedeelte van het dal, waar nu de koeien grazen, is toen eerst voor schapenwei gebruikt. Maar nog eens zal het dal verwilderen en paardewei worden en daarop zal de Lange Gletscher weer over de Luägla neerzien in het Rhônedal. ☞ Wat eertijds in het groot geschiedde zien wij tegenwoordig

Foto G. Schneider

HET LOETSCHENTAL

in het klein opnieuw gebeuren: overal rukken de gletschers voorwaarts, het dal in. Hoe komt dat? Boven de Anen zit de Witte Vrouw, de Firmsneeuw, en haar is het te wijten, dat de gletschers steeds verder komen en voor de menschen gevaarlijk worden. ☞ De gletschers dragen op hun ruggen granietblokken, rondgeslepen in een gletschermolen; soms laten zij ze boven op een pashoogte liggen: de Molensteen. De gletscherbeken hebben in de rotsen een diepe bedding gegraven, waarin hun golven een lied zingen: het Wonderspel. ☞ De gletschers kunnen ook gevaarlijk zijn. Zij bezaaien de alpenweiden met steenen van de moraines: de Gandeggungeest; of zij jagen de moraines het dal in: de Gletscherbokken; zij laten het gletschermeer doorbreken; het Mannetje van het Stampachmeer. ☞ Wie is 't, die dat alles weet te vertellen? Dat is de Tijd, die alles gezien heeft, de Wandelende Jood, die pas rust zal vinden op den laatsten dag. Maar de Wandelende Jood is niet alleen een onderhoudend verteller, hij is ook een ernstig zedeleeraar. ☞ Een eigenschap van de volkspoëzie, welke doordrongen is van het Christelijk geloof, is haar opvoedkundige waarde. Zelfs de gletschersagen vermanen: Hoedt u voor ongehoorzaamheid, onreinheid, ijverzucht, ondank, onrecht en elke goddeloosheid. De ondeugd zal den Goddelijken zegen verliezen en de deugd zal hem winnen. De zegen van de kerk en het gebed beschermen ons tegen de gevaren der bergen. ☞ De volkspoëzie is tegenwoordig wat schuw geworden; zij houdt zich schuil, zij vreest het ongeloof van den vreemdeling, zij wenscht niet tentoongesteld te worden en vooral houdt zij er niet van, dat men haar prijst en aangaapt, zonder haar te begrijpen. Dan keert zij liever terug naar haar geboortegrond om daar te sterven, zooals een volk te niet gaat, dat door een vreemde cultuur is overwonnen. ☞ Moge deze haar laatste weerschijn sympathie en begrip kunnen vinden in edele harten!

HOE HET TOEGING TE ODESSA

(Slot van bladz. 578)

VIER menschen kwamen van onder de roode kap te voorschijn en brachten naar den lijkwagen een krans van prachtige rozen. Toen het gebed geëindigd was, zetten de vier mannen hun stalen

schouder onder de kist en liepen met hooge borst en fonkelende oogen te midden van de bestuursleden van den Joodschen kantoor-bedienden-bond. ☞ Voorop liep Benja Krik, die toen nog door niemand koning werd genoemd. Hij was de eerste die het graf naderde, op den aardhoop ging staan en zijn armen uitbreidde. ☞ „Wat wilt u doen, jongmensch?” vroeg Kofman van de chewre, die hard kwam aanloopen. ☞ „Ik wil een rede houden”, antwoordde Benja Krik. ☞ En hij hield een rede. Allen, die haar wilden hooren, hebben haar gehoord. Ik, Arje Leib en de lispelende Mosejka, die naast mij op den muur van de begraafplaats zat, hebben haar ook gehoord. ☞ „Dames en heeren”, zei Benja Krik, „dames en heeren”, zei hij, en de zon rees boven zijn hoofd als het geweer van een schildwacht. „Gij zijt hier gekomen om de laatste eer te bewijzen aan een eerlijken zwoeger, die omgekomen is in de uitoefening van zijn beroep. Namens hem en namens allen, die niet aanwezig konden zijn, dank ik u. Dames en heeren! Wat heeft onze dierbare Jozef in zijn leven gezien? Alleen maar beuzelarijen. Wat is zijn dagelijksch werk geweest? Hij heeft andermans geld geteld. Waarvoor is hij gestorven? Hij is gestorven voor de heele arbeidende klasse. Er zijn menschen, die hun doodvonnis al bij zich dragen en er zijn menschen, die nog niet begonnen zijn te leven. En de kogel, die de te doode gedoemde borst trof, heeft Jozef doorboord, die nooit van zijn leven iets anders gezien had dan een paar beuzelarijen. Er zijn menschen, die de kunst verstaan, wodka te drinken en er zijn menschen, die er niet tegen kunnen en ze toch drinken. De eersten smaken voldoening van lief en leed, maar anderen moeten lijden voor hen die drinken en geen maat weten te houden. Daarom, dames en heeren, na te hebben gebeden voor onzen arme Jozef, verzoeke ik u mij te volgen naar het graf van den u onbekenden, maar reeds ontslapen Sawka Boetsis . . .”. ☞ Na deze woorden daalde Benja den aardhoop af. De menschen, de boomen en de sijnorrsers van de begraafplaatszwegen. Twee doodgravers droegen een ongeveer fde kist naar een graf in de nabijheid. De chazzen eindigde snikkend zijn gebed. Benja wierp de eerste schop aarde op de kist en ging nu naar Sawka. Als schapen volgden hem alle advocaten en dames met broches. Hij dwong den chazzen een volledigen dienst te houden voor Sawka en zestig zangers stemden met den chazzen in. Sawka had nooit kunnen droomen van zulk eerbetoon — geloof de woorden van den ouden, grijzen Arje Leib. ☞ Ze zeggen, dat de „1½ Jood” die dag zijn zaak gesloten had. Ik ben er niet bij geweest. Maar dat noch de chazzen, noch het koor of de chewremannen geld gevraagd hebben voor de lewaaïe, dat heeft Arje Leib gezien met zijn eigen oogen. Arje Leib, dat ben ik. En meer heb ik niet kunnen zien, omdat de menschen, die zachtjes het graf van Sawka verlieten, begonnen te hollen of er brand was. Ze renden weg in rijtuigen, in boerenwagens en te voet. De vier man, die met de roode auto waren gekomen, zijn er ook mee vertrokken. De muziekdoos speelde een marsch, de wagen begon te trillen en vloog weg. ☞ „De koning”, zei, hem nakijkend, de lispelende Mosejka, dezelfde, die op den muur de beste plaats in beslag neemt. ☞ Nu weet u alles. U weet, wie het eerst het woord „koning” heeft gezegd. U weet, waarom hij noch den eenoogigen Gratsj, noch den dollen Koljka zoo genoemd heeft. Maar wat hebt u er aan, als u nog altijd een bril op uw neus draagt, en er herfst heerscht in uw ziel . . .?”

HUIS AAN DE DRIFT TE UTRECHT (± 1610)

Wenken voor tuinbeplanting

PLANTEN MET BESSEN EN GEKLEURD BLAD

HET is wel wintertijd, maar nog niet heelemaal winter in onzen tuin, nu er toch ook weer planten met blijvend blad en met mooie roode en oranje bessen te zien zijn. Wel is het geen blijvend schoon, want later, als de veld winnende vorst alles al maar schraller maakt, dan vallen de hongerige vogels in onze besheesters. ☞ Laten wij daar niet al te boos om zijn, want de vogels blijven en stoffeeren en verlevendigen de nu geheel naakte boomtakken weer op hun beurt en zoo hebben wij in den winter toch altijd wat te zien in onzen tuin. ☞ Maar nu is het nog niet zoover en wij zien, nu de bloemen bijna verdwenen zijn, met vreugde de roode bessen van de hulst. Er zijn veel hulstsoorten: de scherpbladige hulst is eigenlijk de fraaiste, met zijn glimmende bladeren en fonkelende vruchten — de gaafrandige laurierhulst lijkt daarbij wat mak; heel mooi is ook de beshulst met bont blad en als afwisselend de geelvruchtige soort. *Ilex laevigata* var. *polycarpa* geeft de grootste oranje-roode bessen en draagt daarbij rijk! ☞ Klein en lief is de *Skimmia japonica*, struikje met mooi rond blad en de takjes aan het eind bekroond met een bouquetje van roode bessen — zoo tegen den winter kunnen zij nog best geplant worden als er in tuin of border ruimte voor gekomen is. Trouwens, de meeste bladhoudende heesters hebben een stevigen wortelkluif, waardoor het verplanten zonder veel risico kan gebeuren. ☞ Het meest opvallend zijn de *Cotoneastersoorten* — veel bessen met prachtige bezetting van de lange, vederachtige takken en daarbij in gloeiend rood verkleurende blaadjes! De bekende *C. horizontalis* en de gedrongener *C. adpressa* zijn voor lagen aanplant of tegen muren opgroeiend heel geschikt en de laatste vooral ook voor kleinere rotspartijen. Dan is er de *C. Franchetii*, hooger van groei met sierlijk gebogen takken en bronskleurige bladeren met grijs behaarde onderkanten.

☞ De *Mahonia's* hebben hun blauwe vruchten al eind September verloren, zij munten nu uit door hun rijk verkleurend glimmend blad, brons, met vlammen van rood en oranje erdoor. De *M. aquifolia* is de meest bekende en de *M. japonica* heeft veel grootere, scherpgepunte bladeren en over het geheel een decoratiever voorkomen. ☞ Ook de *Aucuba japonica* met groen en bont blad, waar groeit die al niet? Onder boomen zoowel als in de donkerste hoeken van een stadstuin brengt hij groen en frisheid. ☞ Het is opmerkelijk, dat vele van onze nuttige tuinplanten volgens de soortnaam „*Japonica*” uit het bloemrijke eilandrijk Nippon afkomstig zijn. Von Siebold is de man die in het begin van de negentiende eeuw voor het eerst erin slaagde uit het toen nog gesloten Japan deze en vele andere kostbare gewassen, met moeite en zorgen, via Batavia naar Nederland over te brengen. Aan hem heeft de tuinbouw in het algemeen zijn fraaiste cultuurplanten te danken, die hij in een door hemzelf bekostigden proeftuin, aan den lagen Rijndijk te Leiden, liet opkweken. Het is geen wonder dat, nu het in Mei 1932 100 jaar geleden zal zijn dat deze proeftuin werd ingericht, de erkentelijke tuinbouwwereld door een internationale herdenkingstentoonstelling van door hem geïmporteerde planten zijn nagedachtenis wil eeren! B.

Er is weinig voor noodig om u vertoornd te maken, maar bedenk dat toorn uzelve het zwaarste straft. M. W. B.